

βαθέως θὰ συνεκίνει τὴν ποιητικὴν ψυχὴν τοῦ φιλοσόφου, ἐπέπρωτο νὰ ἐπιβραδύνη ἐπὶ μικρὸν ἔτι τὴν καθαρὰν καὶ ἀντικειμενικὴν ἐπεξεργασίαν τῆς εἰς προβλήματα καὶ ἀπαρχὰς ἀναλύσεων τὸσον πλουσίας ταύτης ἀνακαλύψεως. Ἡ ψυχικὴ δὲ αὕτη κατάστασις εὔρεν αὐτὸν ἰδιαζόντως ἐπιδεικτικὸν διὰ τὰς θρησκευτικὰς ἐντυπώσεις αἱ ὁποῖαι ἀκριβῶς κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν—ὡς ἐκ τοῦ «Μένωνος» ἤδη γίνεται φανερόν—ἀναμιγνύονται μετὰ τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ κατὰ τρόπον ὄχι ἀκίνδυνον διὰ τὴν διαύγειαν καὶ εὐκρίνειαν ταύτης.

Τὴν φάσιν ταύτην μᾶς δεικνύει ἰδιαίτατα μετὰ τὰς προκαταρκτικὰς ἐνδείξεις τοῦ «Μένωνος» καὶ τοῦ «Γοργίας», τὸ πρῶτον ἐκ τῶν ἔργων τῶν εἰδικῶς καὶ ἐν σχετικῇ λεπτομερείᾳ περὶ τῆς Ἰδέας πραγματευομένων ἔργων τὸσον ἐξόχου ποιητικοῦ ἔχοντος ὅσον καὶ ἐπικινδύνου ἐρμηνείας διὰ πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν καθαρὰν φιλοσοφίαν, διὰ τὸν λόγον ὅμως τιῦτον ἀκριβῶς τὸσον ἰδιαιτέρας σπουδαιότητος δι' ἡμᾶς, καθόσον ἀπ' αὐτοῦ καθίστανται εὐχερέστερον καταληπταὶ αἱ ἐσφαλμένα ἐρμηνεῖαι τῆς περὶ τῶν Ἰδεῶν θεωρίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Φαῖδρος ¹

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τελείως τὴν παράδοξον μορφήν ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐνταῦθα ἐκτίθεται ἡ περὶ τῶν Ἰδεῶν θεωρία, εἶνε ἀνάγκη προηγουμένως νὰ ἔχωμεν σαφῆ ἰδέαν τῆς πλοκῆς καὶ τοῦ σκοποῦ τοῦ ὅλου ἔργου τὸ ὁποῖον, παρὰ τὸν θαυμασμόν καὶ σχεδὸν τὴν μέθην τῆς πρώτης ἐντυπώσεως, ἀποδεικνύεται, λεπτομερέστερον ἐξεταζόμενον, ἀσυνήθως δυσχερὲς καὶ περίπλοκον.

Εὐχερέστερον δυνάμεθα νὰ κατανοήσωμεν τὸ ἔργον λαμβάνοντες ὡς ἀφρητηρίαν τὸν «Γοργίαν». Ἀμφότερα τὰ συγγράμματα φαίνεται ὅτι πραγματεύονται τὸ αὐτὸ θέμα: τὴν κριτικὴν τῆς ρητορικῆς, ἀλλ' ἐξετάζουσιν αὐτὸ ἀπὸ ἐντελῶς διαφορετικῆς ἀπόψεως. Ὁ «Γοργίας» κρίνει τὴν «τοῦ λόγου τέχνην» ὡς ἦτο αὕτη τοῦ συρμοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην· ὄχι αὐτὴν κατ' ἑαυτὴν ἀλλ' ἀποκλειστικῶς ὡς πρὸς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐθεωρεῖτο τότε ὡς ἡ κυριωτέρα ἀξία καὶ περιεχόμενον αὐτῆς τ. ἔ. κατὰ τὴν πρακτικὴν ἠθικο-πολιτικὴν, ἢ μᾶλλον, ὡς ἐφρόνει ὁ Πλάτων, κατὰ τὴν ἀνῆθικον καὶ πολιτικῶς καταστρεπτικὴν αὐτῆς τάσιν· ἀντικρὸν ταύτης θέτει τὴν φιλοσοφίαν, ἐπίσης μὲν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς μορφῆς κυρίως

¹ Πρβλ. προγενεστέρως πραγματείας: Philologus XLVIII (N. F. II) σελ. 428 ἔ., 588 ἔ., καὶ Hermes XXXV, ὡς προεισαγωγὴν δὲ εἰς ταῦτα: Archiv für Geschichte und Philosophie, Tom. XII 1 ἔ. 159 ἔ., XIII, 1 ἔ.

ὅμως ὡς πρὸς τὸ ἠθικὸν αὐτῆς περιεχόμενον, ὡς ὑπογραμμὸν τοῦ βίου, μετὰ τῆς ἐκ τούτων ἀπορροούσης ἀξιώσεως νὰ ἐξασκήσῃ δι' αὐτῆς μεταρρυθμιστικὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ κοινού. Ὁ «Φαῖδρος» τοῦναντίον, ἀφίνων ῥητῶς κατὰ μέρος τὸ ἀντικείμενον, καὶ ἰδίως τὸ ἠθικὸν περιεχόμενον, ἐξετάζει τὴν ῥητορικὴν αὐτὴν καθ' ἑαυτήν, ἤτοι κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν αὐτῆς μορφήν· καὶ εἰς ταύτην πάλιν ἀντιτίθεται ἡ φιλοσοφία ἐπίσης κατὰ τὴν μορφήν καὶ συνεπῶς ὡς Δ ι α λ ε κ τ ι κ ῆ, καίτοι πάντοτε ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τοῦ ἠθικοῦ περιεχομένου. Ὅπως ὅμως εἰς τὸν «Γοργίαν» ἐμφανίζεται τελειωτικῶς εἰς πρώτην μοῖραν κυριαρχοῦσα, ἡ θετικὴ πρόθεσις θεμελιώσεως τῆς φιλοσοφικῆς ἠθικῆς, οὕτω καὶ ἐν τῇ «Φαῖδρῳ» ἡ μὲν ἐξέλιξις τῆς ἐννοίας καὶ τοῦ ἔργου τῆς τυπικῆς φιλοσοφίας ἢ διαλεκτικῆς ἀποδεικνύεται ὡς ὁ κύριος σκοπὸς ἢ δὲ κριτικὴ τῆς ῥητορικῆς, ἐκεῖ κατὰ τὸ περιεχόμενον ἐνταῦθα κατὰ τὴν μορφήν, ὡς μόνον τὸν πρωτεύοντα τοῦτον σκοπὸν ὑπηρετοῦσα.

Ἡ ἐξήγησις αὕτη ἢ ὅποια μᾶς δίδει τὴν κλειδα διὰ τὴν κατανόησιν τῆς πλοκῆς τοῦ διαλόγου, εὗρισκει τὴν δικαιολογίαν αὐτῆς εἰς τὸ δευτερόν μέρος (ἀπὸ 259 E ε.) τὸ ὁποῖον, ἀφοῦ διὰ τῶν τριῶν λόγων τοῦ πρώτου μέρους ἠτοιμάσθη τὸ ὕλικόν τῆς ἀποδείξεως, διεξάγει θεωρητικῶς τὴν συγκριτικὴν ἀντιμεταβολὴν τῆς ῥητορικῆς καὶ τῆς διαλεκτικῆς, ἢ μᾶλλον τὴν τελείαν ἀνάλυσιν τῆς πρώτης εἰς τὴν δευτέραν, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν τύπον τοῦ λόγου. Εὐθὺς δὲ τῆς εἰσαγωγῆς εἶνε ἀδύνατον νὰ παραγνωρίσωμεν τὴν πρὸς τὸν «Γοργίαν» σχέσιν. Ἐπαναλαμβάνεται εἰς τὴν μνήμην καὶ διατηρεῖται, περιοριζόμενον ὅμως καὶ συμπληρούμενον ὡς πρὸς σπουδαῖον σημεῖον, τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συζητήσεως μεταξὺ τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ ῥήτορος (459 D ε.): εἶνε βεβαίως ἀληθὲς ὅτι ὁ πρῶτος ὄρος διὰ τὴν τέχνην τοῦ λέγειν εἶνε νὰ κατέχη τις τὰς ἀπαιτούμενας γνώσεις τὰς ἀφορῶσας τὴν ἀλήθειαν τοῦ ἀντικειμένου δ' ἐ. τοῦ δικαίου, τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ καλοῦ (Φαῖδρ. 260 A, ὡς καὶ Γοργ. 459 D)· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐννοεῖ τὸ πρῶγμα ἔχει ἀκόμη ἀνάγκη τῆς τέχνης τοῦ πείθειν, ὀφείλει ἄρα καὶ μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ πρώτου ἐκείνου ὄρου, εἰ ἐκμάθη ταύτην παρὰ τῷ ῥήτορι (Φαῖδρ. 260 D, διαρκῶς ὡς Γοργ. 460 ε.). Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἤδη δὲν πρόκειται πλέον περὶ τοῦ λόγου· τὸ ζήτημα τοῦτο ἔχει ἤδη λυθῆ, ἀπομένει ὅμως εἰσέτι ἡ εἰδικὴ ἔρευνα περὶ τῆς μορφῆς τοῦ λόγου.

Ἄρα γε ἀναγνωρίζεται διὰ τούτου ἡ ῥητορικὴ ὡς ἰδιαιτέρι «τέχνη» συμπληροῦσα τὴν φιλοσοφίαν; Οὐδαμῶς: διότι ἀποτέλεσμα τῆς οὕτω ἀρχομένης ἐρεῦνης ἐπὶ τῆς μορφῆς τοῦ λόγου εἶνε ὅτι πᾶν ὅ,τι ἐν αὐτῇ εἶνε «ἐπισημονικὴ τέχνη» καὶ οὐχ ἀπλῶς ἐμπειρία ἢ τριβὴ ἀνεπιστημονικὴ (260 E, 270 BE· Γοργ. 463 B, 465 A, 501), εἶνε ἀντικείμενον τῆς φιλοσοφίας· εἶνε τ. ἐ. ἀνάγκη νὰ κατέχη τις τυπικῶς καὶ συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τῆς λογικῆς τὸ ζήτημα· ἐπὶ τούτου πρωτίστως στηρίζεται ἡ τέχνη τῆς πλοκῆς.

καὶ δεύτερον ψυχολογικῶς νὰ γνωρίζῃ τὴν δυνατὴν ἐπίδρασιν τοῦ λόγου ἐπὶ ἐκείνου τὸν ὁποῖον πρόκειται νὰ καταπέσῃ, ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀκροατοῦ. Τὰ δύο ταῦτα ὁμοῦ ἀποτελοῦσι τὴν ἀληθῆ ἐπιστημονικὴν βᾶσιν τῆς τέχνης τοῦ ἐκθέτειν, ἀμφοτέρω ὁμοῦ ἐξαρτῶνται ἐντελῶς ἐκ τῆς διαλεκτικῆς. Οἱ ῥήτορες συνέθιζον νὰ διδάσκωσιν ἀπλῶς ὠρισμένα τεχνάσματα δευτερευούσης σημασίας ἢ τὸ πολὺ προπαιδευτικῆς ἀξίας διὰ τὴν ἀληθῆ ῥητορικὴν τέχνην, τεχνάσματα τὰ ὁποῖα ἔχουσι πρὸς αὐτὴν τὴν ἴδιαν σχέσιν τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ φαρμακευτικὴ, διὰ νὰ μὴ εἴπωμεν τὰ ἰατροσόφια τῶν κομπογιαγυτῶν, πρὸς τὴν ἰατρικὴν (268 ε.). Ἡ ἀληθῆς τέχνη τοῦ λόγου συνίσταται μᾶλλον εἰς τὸ νὰ γνωρίζῃ τις πρῶτον τὴν φύσιν καὶ τὰ εἶδη τῆς ψυχῆς, δεύτερον τὰ σχετικὰ εἶδη τοῦ λόγου καὶ οὕτω νὰ εἴνε εἰς θέσιν νὰ κανονίζῃ τὸν λόγον ἀναλόγως τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς ἐπὶ τῆς ὁποίας πρόκειται νὰ ἐπιδράσῃ (271 D, 273 DE, 277 BC). Τὸ τοιοῦτον δύναται νὰ ἐπιτύχῃ μόνῃ ἢ σπουδῇ τῆς διαλεκτικῆς. Ὅπως ὁμοῦ καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα δὲν θὰ ἐπιχειρήσῃ ὁ λογικὸς ἄνθρωπος τὴν δυσχερῆ ταύτην σπουδὴν μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ εἴνε εἰς θέσιν νὰ ὁμιλῇ καὶ συζητῇ μετ' ἀνθρώπων, ἀλλὰ διὰ νὰ εἴνε ἀρεστὰ εἰς τοὺς θεοὺς οἱ λόγοι καὶ τὰ ἔργα του τ. ἔ. ὄχι χάριν τῶν πρακτικῶν βλέψεων τῆς ῥητορικῆς τὰς ὁποίας ψέγει ὁ «Γοργίας» ἀλλὰ χάριν τῆς καθαρῆς καὶ παντὸς εἰδικοῦ ἐπιγείου σκοποῦ ἀπηλλαγμένης θεωρίας· ὁπότε ὡς παρρησιόμαχόν τι θὰ ἀποκτήσῃ καὶ τὴν τέχνην τοῦ ἐκθέτειν, ἐὰν ἐννοεῖται τῆς ἀποδίδει ἐκόμη ἀξίαν τινα (274 A). Ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐκφράσῃ ὁ Πλάτων μετὰ μείζονος σθένους ὅτι κατ' οὐσίαν δὲν ἐνδιαφέρει αὐτὸν καθόλου ἡ ῥητορικὴ, ἀλλ' ὅτι ἡ βίασμος τῆς ἀξίας αὐτῆς ἀπετέλει εὐπρόσδεκτον ἀφορμὴν διὰ νὰ διεγείρῃ ἀπὸ νέας ἀπόψεως τὸ ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῶν βαθυτέρων, τὸ τυπικὸν μέρος τῆς φιλοσοφίας ἀφορωσῶν προσπαθειῶν αὐτοῦ καὶ νὰ προσελκύσῃ μαθητάς. Στρέφει τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ πρὸς τὴν ἀδυναμίαν τῶν Ἀθηναίων, τοῦτέστι τὸν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Φαίδρου ἀξιεράστως περιγραφόμενον ἔρωτα πρὸς τὸν λόγον, καὶ θέλει νὰ δείξῃ εἰς αὐτοὺς ὅτι ἐὰν σοβαρῶς ἠσχολοῦντο περὶ τοὺς λόγους, οὗτοι κατ' ἀνάγκην θὰ ἔφερον αὐτοὺς εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ δὴ κατὰ πρῶτον εἰς τὸ τυπικὸν αὐτῆς μέρος τ. ἔ. εἰς τὴν διαλεκτικὴν. Διότι ἡ ἀληθῆς τέχνη τῶν «λόγων» δὲν εἴνε ἡ ῥητορικὴ, ἀλλ' ἡ τέχνη τοῦ σκέπτεσθαι· ἡ λογικὴ.

Παρελείψαμεν νὰ εἴπωμεν ὅτι τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐπιδιώκει καὶ ἡ ἀπεριόριστος εὐρυνσις τοῦ πεδίου τοῦ λόγου· δὲν πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ τοῦτο μόνον τὰς ἀγορεύσεις ἐπὶ δικαστηρίου καὶ εἰς δημοσίας συνελεύσεις, εἰς τὰς ὁποίας σχεδὸν ἀπὸ κλειστικῶς περιορίζετο ἡ ῥητορικὴ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀλλ' ἀνάγκη νὰ ἐπεκταθῇ ἐπὶ παντὸς εἶδους λόγων, ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων, πεζῶν ἢ ἐμμέτρων· σύμπασα ἡ ποίησις ἀνήκει ἐνταῦθα, ὁμοίως καὶ τὸ νομοθετεῖν, ἐπίσης καὶ ἡ φιλοσοφικὴ ἀνάπτυξις. Πλήν τῶν ἀνωτέρω ὁμοῦ περιλαμβάνει τὸ θέμα τοῦτο ὄχι μόνον τὸν γραπτὸν ἀλλὰ

καὶ τὸν προφορικόν, τὸν ζῶντα ἔμψυχον, εἰς ἀμοιβαίαν συνεννόησιν ἀποβλέποντα λόγον ὃ ὁποῖος τῶντι «γράφεται ἐν τῇ ψυχῇ τῶν διδασκομένων» (278. A)· ἀκριβῶς δὲ οὗτος ἀποδεικνύεται ἐν τέλει ὡς ὁ μόνος βέβαιος καὶ τέλειος, διότι οὗτος μόνος διδάσκει τ. ἔ. πείθει ἅπαξ διὰ παντός· καὶ ἐξακολουθεῖ ζῶν καὶ ἐνεργῶν ἐν τῷ δεχομένῳ αὐτόν. Δὲν ἀντιτίθεται ἄρα ἀπλῶς ὁ ἔντεχνος ἐπὶ διαλεκτικῆς καὶ ψυχολογίας στηριζόμενος λόγος πρὸς τὸν ἄτεχνον καὶ ἐναντίον τῶν γανόνων τοιοῦτον· ἀλλὰ συλλήβδην εἰς πᾶσαν οἰανδήποτε ἔγγραφον ἢ προφορικὴν ἀνάπτυξιν. Ὡς μόνη κατάλληλος μορφή διὰ τὴν μετάδοσιν τοῦ ἀντικειμένου, τοῦ μόνου ἀντικειμένου τὸ ὁποῖον ἀξίζει τὸν κόπον νὰ περιγράψῃ τις τ. ἔ. τῆς φιλοσοφικῆς ἀληθείας· ἀντιπαρατίθεται ἡ ζῶσα ἀνάπτυξις τῶν νοημάτων, ἡ γένεσις τῶν νοημάτων ἐν τῇ συνομιλίᾳ, ἡ «Διαλεκτικὴ» ἡ ὁποία ἀπετέλει τὴν ψυχὴν τῶν δημοσιευθέντων διαλόγων τοῦ Πλάτωνος καὶ ἡ ὁποία ταυτοχρόνως διακηρύσσεται ἐνταῦθα, ἅπαξ διὰ παντός, ὡς ἡ μέθοδος τῆς φιλοσοφικῆς αὐτοῦ διδασκαλίας.

Μόνον ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὴν ἄμεσον ταύτην σχέσιν τοῦ συγγράμματος πρὸς τὸ πρόσωπον καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ Πλάτωνος, δυνάμεθα νὰ κατανοήσωμεν ὅλην τὴν ζωηρότητα τῆς ἐπιδιωκομένης ἐντυπώσεως. Περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του ὁμιλεῖ ὁ Πλάτων εἰς ὀλόκληρον τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ διαλόγου· σχεδὸν κάθε λέξις εἶνε καὶ μία ὁμολογία. Ἐπανέρχεται εἰς τὸ ἠγαπημένον αὐτοῦ θέμα τοῦ διδάσκειν καὶ διδασκῆσθαι τὸ ὁποῖον καὶ δὲν ἐγκαταλείπει πλέον. Ὁ Σωκράτης ὁμιλεῖ ἀλλ' ὁ Σωκράτης οὐδενὸς ἤθελε νὰ εἶνε διδάσκαλος διότι ἰσχυρίζετο ὅτι οὐδὲν ἀξίον διδασχῆς ἐγνώριζε, ὅστις δὲ διατείνεται τοιοῦτον τι, ἔλεγεν εἰς τὴν «Ἀπολογία» του πράττει τοῦτο διὰ νὰ τὸν συκοφαντήσῃ. Τοῦναντίον ὁ Σωκράτης τοῦ ἡμετέρου διαλόγου προὑποθέτει ὡς βέβαιον πρῶτον μὲν ὅτι κατέχεται ἡ ἐπιστήμη ἀκριβῶς ἐκείνων τῶν ἀντικειμένων περὶ τῶν ὁποίων ὁ Σωκράτης διατείνεται ὅτι οὐδὲν ἐγνώριζε: «τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ ὡραίου, τοῦ δικαίου» (276 C, 277 D), δεύτερον ὅτι εἶνε δυνατὴ καὶ ἀναγκαία ἡ διδασχῆς τῆς τοιαύτης ἐπιστήμης διὰ τῆς διδασκαλίας· ὁμιλεῖ περὶ κοπιώδους ἀσκήσεως, περὶ σειρᾶς μαθημάτων τῆς διαλεκτικῆς (*πολλὴ πραγματεία, μακρὰ περίοδος*, 273 E, 274 A). Ἡ γραφὴ χρησιμεύει τὸ πολὺ ὡς ἀνάμνησις διὰ τοὺς ἤδη γινώσκοντας· παραβαλλομένη πρὸς τὴν σοβαρὰν καὶ κοπιώδη δρᾶσιν τοῦ ἀληθοῦς διδασκάλου, εἶνε μόνον παροδικὴ παιδεία, ὁμοίαν πρὸς τὰ φυτὰ τῶν ταχέως ἀνθίζόντων καὶ ταχέως μαραινόμενων ἀνθοκηπίων τῶν καλλιεργουμένων ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἀδώνιδος· ὅπως ὁ γεωργὸς σπείρει τὸν σπόρον αὐτοῦ μὲ τέχνην εἰς τοὺς ἀγρούς καὶ περιμένει, μὲ ὑπομονὴν τὴν ἐποχὴν τοῦ θερισμοῦ, οὕτω καὶ ὁ ἀληθὴς διδάσκαλος διὰ τῆς ἀνωτέρας τέχνης τοῦ σπείρειν, τῆς Διαλεκτικῆς, ἀποθέτει εἰς τὰς καταλλήλους ψυχὰς τὸν σπόρον τῆς γνώσεως διὰ νὰ βλαστήσῃ οὗτος ἐν καιρῷ εἰς αὐτάς, καὶ ἀνανεούμενος διαρκῶς εἰς νέας καὶ νέας

ψυχάς, ἀποφέρη ἀθανάτους ὀλβίους καρπούς. Οὗτοι δὲ εἶνε οἱ λόγοι τοῦς ὁποίους «ἐγὼ καὶ σὺ» θὰ ἀναγνωρίσωμεν ὡς γνήσια ἡμῶν τέκνα· τ' ἄλλα, τ. ἔ. τὰ γεγραμμένα καὶ δημοσιευόμενα ἔργα δὲν ἔχουσι μεγάλην ἀξίαν περιέρχονται εἰς τὰς χεῖρας ἐννοούντων καὶ μὴ ἐννοούντων ἀδιακρίτως, ἄνευ δὲ τῆς συνδρομῆς τοῦ γενήτορος εἶνε ἀνυπεράσπιστα καὶ ἐκτεθειμένα εἰς ἀδίκους ἐπιθέσεις.

Δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι ὁ Πλάτων δὲν ἠδύνατο νὰ ὁμιλῇ οὕτω ἐν ὀνόματι τοῦ Σωκράτους ὁ ὁποῖος οὔτε γραπτόν τι ἀφῆκε οὔτε σχολὴν διετήρει, ἀλλὰ μόνον ὑπὸ προσωπικὴν εὐθύνην ἐν σχέσει πρὸς τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ ὡς διδασκάλου καὶ ὡς συγγραφέως, καὶ ὅτι πρὸς τούτοις δὲν γίνεται λόγος περὶ ἀορίστων ἰδεωδῶν ἀλλὰ περὶ πραγματικῶν συνθηκῶν. Ἡ «φιλοσοφία» σημαίνει εἰς τὸ ἐξῆς τὸν Πλάτωνα καὶ τὴν σχολὴν αὐτοῦ. Οὕτω δὲ καὶ ὁ διάλογος τελειώνει μὲ καθαρῶς προσωπικὴν ἀφιέρωσιν εἰς ἄνδρα ὁ ὁποῖος ζῆ καὶ ἐργάζεται πλησίον αὐτοῦ ἐν εἰρηρικῷ συναγωνισμῷ ὑπὲρ τῆς νεολαίας τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τὸν Ἰσοκράτην. Ὁμοίως καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐντελῶς προσωπικὴν ταύτην ἐφαρμογὴν τῆς ἀναπτυχθείσης θεωρίας ἐπὶ τῆς ἐν Ἀθήναις δράσεως αὐτοῦ, ἀποτελεῖ ὁ «Φαῖδρος» τὸ συμπλήρωμα τοῦ «Γοργία», ἡ δὲ ἐκεῖ γνωστὴ πολιτικὴ καὶ μεταρρυθμιστικὴ πρόθεσις αὐτοῦ δὲν λησμονεῖται ἐν τῷ «Φαῖδρω» καίτοι ὡς ἐκ τῆς πλοκῆς τοῦ ἔργου εἶνε ὀλιγώτερον καταφανές· οὕτω σχεδὸν κατὰ λέξιν, ἐπαναφέρει εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν τὸν «Γοργίαν» (464 ε., 501, 504, 513, 521 κτλ.) ἢ παραβολὴ πρὸς τὴν δρᾶσιν τοῦ ἱατροῦ (270 Β). Ἀλλ' ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς σπουδῆς τῆς φιλοσοφίας δὲν εἶνε ἐπίγειος, ἀλλ' αἰώνιος· οὕτω ἐκφράζονται ἀμφοτέρωθεν τὰ ἔργα δι' ἀναλόγων πάλιν ἐκ τοῦ κύκλου τῶν ἰδεῶν τοῦ ὀρφισμοῦ εἰλημμένων παραβολῶν (τὰς ὑποσχέσεις τοῦ ἐπέκεινα κόσμου· πρβλ. Γοργ. 526 C Φαῖδρ. 249, 256).

Ἀπαξ κατηννοήσαμεν τὸν σκοπὸν τοῦ συνόλου ἐκ τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ διαλόγου τοῦ ἀμέσως ἀναπτύσσοντος αὐτόν, δυνάμεθα νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τοῦς τρεῖς λόγους τοῦ πρώτου ὁπότε καὶ ἐνεαῦθα γίνονται πολλὰ πράγματα ἀμέσως καταληπτά. Δις ἐπαναλαμβάνεται (262 C. 264 E) ὅτι οἱ λόγοι οὗτοι πρόκειται μόνον νὰ εἶνε ὑποδείγματα διὰ τὰς ἐπακολουθούσας θεωρητικὰς συζητήσεις ἐπὶ τῆς ψευδοῦς καὶ τῆς ἀληθοῦς ῥητορικῆς τέχνης, διότι δὲν ἐπιτρέπεται βεβαίως σοβαρῶς νὰ πιστεύωμεν ὅτι κατ' εὐτυχῆ συγκυρίαν εὐρέθησαν οὗτοι πρόχειροι (262 C, 265 C). Ἀκριβῶς δ' ἐν τῷ τρίτῳ λόγῳ ὁ ὁποῖος μόνος θετικῶς καὶ ἀπεριορίτως χρησιμεύει ὡς ὑπόδειγμα (ὁ πρῶτος μόνον ἀρνητικῶς, 264 E), βλέπομεν πρᾶγματι τὴν ῥητορικὴν τέχνην βαθυνομένην, συμφώνως πρὸς τὴν μετὰ ταῦτα διατυπωμένην ἀξίωσιν, εἰς Διαλεκτικὴν καὶ τέλος ὑψουμένην ὑπὲρ πάντα περιορισμένον ἐπίγειον σκοπὸν εἰς ὕψος καθαρᾶς φιλοσοφίας ἡ ὁποία ὡς μόνον αὐτῆς τέρμα ἀναγνωρίζει τὸ αἰώνιον. Ἐπειδὴ δὲ ταῦτοχρόνως ἔχει αὕτη ὡς κύριον θέμα, παρὰ τὴν μυστικιστικὴν καὶ προφητικὴν περιβο-

λήν, τὰς γενικὰς γραμμὰς τῆς ψυχολογίας καὶ διαλεκτικῆς, διὰ τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν βᾶσιν τοῦ περιεχομένου καὶ τοῦ δευτέρου μέρους τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ ἀποδείξῃ τὴν ψυχολογίαν καὶ διαλεκτικὴν ὡς τὰ ἐπιστημονικὰ προαπαιτούμενα τῆς ἀληθοῦς τέχνης τοῦ λόγου.

Τὸ παράδοξον ὅμως θέμα τῶν τριῶν λόγων ἔαν τ. ἔ. ὁ ὄραϊος νέος πρέπει νὰ παραδώσῃ ἑαυτὸν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἐρωῦτος ἢ τοῦ μὴ ἐρωῦτος μνηστῆρος φθάνει ἤδη ἐνταῦθα μέγροι τῆς βαθείας ἐρμηνείας ἢ ὁποία τερματίζει τὸ δεύτερον μέρος. Ἡ ἰδέα τῆς «φιλοσοφίας ὡς τέχνης τοῦ ἔρωτος», τῆς ὁποίας αἱ ἀπαιχταὶ εὗρισκονται εἰς τὰ προγενέστερα συγγράμματα («Πρωταγόρας», «Χαρμίδης», «Γοργίας»), ἐφαρμόζεται ἐνταῦθα ἐν πάσῃ τῇ συνεπείᾳ: ὁ ἔρως πρὸς τὸ ὄραϊον ἐπὶ τῆς γῆς, εἶνε μόνον ἀνάμνησις τῆς ὑπερουρανοῦ θεᾶς τοῦ αἰωνίου ὄραϊου τ. ἔ. τῆς Ἰδέας· εἶνε ἐκεῖνο διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μόνου ἡ ψυχὴ πτεροῦται, ἵνα οὕτω ἀπὸ τῶν ἐπιγείων καὶ ὕλικῶν ὑψωθῇ πρὸς τὸ αἰώνιον, πρὸς τὸ θεῖον: «διό ἢ δικαίως μόνη πτεροῦται ἢ τοῦ φιλοσόφου διάνοια» (249 C). Ἡ ἀνωτάτη ἐν ἔρωτι κοινωνία εἶνε ἡ κοινωνία ἐν τοιούτῳ ἐνθουσιασμῷ, ἐν τοιαύτῃ θεοποιήσει τῆς ψυχῆς διὰ τῆς ἀναμνήσεως τοῦ αἰωνίου· ἔρως ἄρα ἐν τῇ ὑψίστῃ αὐτοῦ μορφῇ δὲν εἶνε ἄλλο τι ἢ ἡ κοινωνία ἐν τῇ καθαρᾷ καὶ οὐδενὶ ἐπιγείῳ σκοπῷ δουλεύουσα φιλοσοφία. Ἀλλὰ εἰς τὴν φιλοσοφίαν ὡς κοινωνίαν, εἰς τὴν συνεννόησιν ἐν τῇ συζητήσει ὡς μόνην γνησίαν μορφήν τοῦ φιλοσοφεῖν ἄγει ἡμᾶς καὶ ἡ τελικὴ συζήτησις· αὕτη στηρίζεται κατ' ὅλον ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς κοινωνίας, τῆς διὰ διαδοχικῶν γεννήσεων διαιωνιζομένης (277 A, πρὸβλ. καὶ Συμπ. 209 C), ἐν τῇ ἐρευνῇ τῆς ἀληθείας. Ὁμοίως καὶ τὸ αἰώνιος ὄραϊον ὡς ὁ βαθύτερος σκοπὸς τοῦ ἔρωτος, οὐδὲν ἕτερον σημαίνει ἢ τὸ περιεχόμενον τῆς διαλεκτικῆς. Σημαίνει αὐτὸ τὸ αἰώνιον, οὐχὶ ἀπλῶς παράδειγμά τι τοῦ αἰωνίου, τὴν Ἰδέαν ὄχι ἀπλῶς ἰδέαν τινά, τὴν Ἰδέαν ὅμως ἀπὸ ὀρισμένης ἀπόψεως, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ «τύπου», τῆς «μορφῆς» τοῦτ' ὅπερ ἄλλως τε εἶνε ἡ πλησιεστέρο ἀλλ' ὄχι καὶ ἡ τὴν ἐννοίαν ἐξαντλοῦσα σημασία τῆς «Ἰδέας»· σημαίνει τὴν ἐνότητα τοῦ ποιήλου, κυρίως τῆς πνευματικῆς μόνον δὲ κατ' ἀπομίμησιν καὶ τῆς τῶν αἰσθήσεων καθοράσεως εἰς τρόπον ὥστε τὸ κάλλος τῆς εἰς τὰς αἰσθήσεις ὑποπιπτούσης μορφῆς ὑποβιβάζεται ἀπλῶς εἰς ἀπεικόνισμα τῆς αἰωνίου μορφῆς, τῆς Ἰδέας ὡς μορφῆς.

Καὶ ἐνταῦθα ἀκόμη ἐπιβεβαιοῦται ἡ διαφορὰ καὶ ἡ σχέσις μεταξὺ «Φαίδρου» καὶ «Γοργίου». Εἰς τὸν «Γοργίαν» ἐλαμβάνετο ἡ ἰδέα μᾶλλον ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον αὐτῆς καὶ ἐσήμαινε τὸ ἀγαθὸν τ. ἔ. τὴν δικαιοσύνην, τὴν σωφροσύνην, τὸν πρακτικὸν νοῦν. Καὶ εἰς τὸν «Φαίδρον» καταλαμβάνουσι ταῦτα τὴν πρώτην θέσιν (246 D, 250BD, 254 B)· ἀλλὰ τὸ αἰώνιον ἀγαθὸν (δικαιοσύνη, σωφροσύνη, πρακτικὸς νοῦς) δὲν ἔχουσι σαφῶς ἀντιληπτὴν ἐπίγειον εἰκόνα, ἐνῶ τὸ ὄραϊον τ. ἔ. κατὰ τὴν ἡμετέραν ἐρμηνείαν τὸ τυπικὸν μέρος τῆς ἐσωτερικῆς ἐρμηνείας

παρουσιάζει ὑπὸ τὴν μορφήν ὄραίου σώματος τὸ αἰσθητὸν ὁμοίωμα αὐτοῦ εἰς τὴν διαυγεστάτην τῶν ἡμετέρων αἰσθήσεων εἰς τὴν ὄρασιν. Δυνατὸν νὰ γεννηθῶσι δισταγμοὶ ὡς πρὸς τὴν ἐρμηνείαν τῆς οὐδέποτε πλέον παρὰ Πλάτωνι ἐπαναλαμβανομένης ταύτης διακρίσεως. Εἰς σαφῆ ἀντίληψιν τοῦ πράγματος δυνάμεθα νὰ φθάσωμεν ἐὰν προϋποθέσωμεν ὅτι τὸ μὲν ἀντικείμενον τοῦ κατὰ τὸν Πλάτωνα ὄραίου λόγου εἶνε ἀσύλληπτον εὐρισκόμενον πέραν παντὸς αἰσθητοῦ, ἐνῶ ἡ μέθοδος τῆς ἐνοποιήσεως, τῆς ἀναφορᾶς τοῦ ποικίλου πρὸς μίαν ἐνότητα, καὶ συνεπῶς τῆς προόδου ἀπὸ τοῦ καθοριζομένου πρὸς διαρκῶς ἀκριβέστερα διακαθοριστικὰ αἴτια, εἶνε δυνατὴ καὶ ἐν τῷ αἰσθητῷ κόσμῳ καὶ ἀποτελεῖ τὴν βάσιν ἢ ὁποῖα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐνυπάρχει εἰς τὸ καλαισθητικὸν ἐνστικτον τῆς φαντασίας τὸ ὁποῖον καὶ ταῦτο εἶνε ἐπίσης τάσις πρὸς ἐνοποιήσιν τῶν πολλῶν. Ὅφειλομεν οὐχ ἥττον νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι τ' ἀνωτέρω δύναται τις τὸ πολὺ νὰ διαισθανθῆ διότι πολὺ ἀπέχουσι τοῦ νὰ εἶνε ἀρκετὰ σαφῶς ἐκπεφρασμένα ἔστω καὶ ἐν παραβολαῖς. Μάλιστα φαίνεται ὅτι σοβαραὶ δυσχέρεια παρακωλύουσι τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἐρμηνείας ταύτης. Διότι γενικῶς ἐν τῇ περιγραφῇ ταύτῃ τοῦ «Φαίδρου» ἀντιτίθενται, ἀποτόμως ἀποχωριζόμενα ἀλλήλων, ἡ ἰδέα καὶ τὸ φαινόμενον, παρμένει δὲ οὕτω ἡ ἀσυμβίβαστος δυσχέρεια, πῶς τὸ ὄραϊον καίτοι ὡς ὑπερουράνιος Ἰδέα «μετὰ τῆς σωφροσύνης ἐπὶ ἀγνοῦ βάρους καθήμενον» εἶνε οὐχ ἥττον δυνατὸν νὰ ἔχη ἐν τῷ αἰσθητῷ κόσμῳ τὸ σαφὲς αὐτοῦ ἀπεικόνισμα. Ὅπως καὶ ἂν ἔχει τὸ πρᾶγμα παραμένει πάντοτε ὅτι ὁ ἕως ὡς μεταφορικῆ ἐκφρασίς τῆς φιλοσοφικῆς ὁδοῦ καὶ δὴ τῆς κοινωνίας ἐν τῇ ὁδοῇ ταύτῃ λαμβάνεται ἐνταῦθα ἐν ἀκριβεῖ λογικῇ ἀναφορᾷ πρὸς τὸ κάλλος τῶν σωμάτων ὡς μεταφορικῆς ἐκφράσεως τῆς Ἰδέας καὶ δὴ ἐν τῇ σημασίᾳ αὐτῆς ὡς μορφῆς. Οὕτω δὲ ἐν πίσει πηριπτώσει ἀποτελεῖ ἡ φιλοσοφία, καὶ μάλιστα ὅσον ἀφορᾷ τὴν μορφήν, ὅχι τὴν ὕλην αὐτῆς, τὸ θέμα καὶ τύπου τοῦ λόγου περὶ ἕρωτος καὶ περὶ ὄραίου, ἐνῶ ἀφ' ἐτέρου τὰ αὐτὰ ἀκριβῶς ἐκφράζονται ἀπ' εὐθείας καὶ ὄχι ἐν παραβολαῖς, ὑπὸ τῆς ἐννοίας τῆς διαλεκτικῆς καὶ τοῦ ἀντικειμένου αὐτῆς τῆς Ἰδέας ὡς ἀναπτύσσει ταῦτα τὸ τελευταῖον μέρος. Οὕτω ἡ μὲν ἐσωτερικὴ ἐνότης ἀμφοτέρων τῶν μερῶν εἶνε πλήρης ἢ δὲ τοῦ ὅλου διαλόγου σύνθεσις παρὰ τὴν ἐν ἀρχῇ ἐναντίαν ἐντύπωσιν ἀποδεικνύεται ἐκτάκτως συμπαγῆς καὶ ἀποτελεῖ, ἐν τῇ τελείᾳ αὐτῆς «ἐνότητα τῶν ποικίλων», αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν παράδειγμα τοῦ ὄραίου.

Ἐὰν ὁ «Φαίδρος», ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῆς ὅλης αὐτοῦ πλοκῆς, (ἐξ ἄλλου δὲ καὶ ἐκ σειρᾶς λεπτομερειῶν αἱ ὁποῖαι ἀλλαχοῦ ἐκτίθενται) ἀναφέρεται εἰς τὸν «Γοργίαν» ἔπεται ὅτι ἐγράφη μετ' αὐτὸν, ὄχι ὁμως βεβαίως καὶ ὅτι ἐγράφη ἀμέσως μετ' αὐτόν. Τὸ πρῶτον ἀποδεικνύεται ἐκ συνόλου περιστατικῶν τῶν ὁποίων ἡ ἀπαρίθμησις περιττεύει ὡς ἐκ τοῦ

σημείου εἰς τὸ ὁποῖον σήμερον εὐρίσκεται τὸ ζήτημα. Διὰ τοὺς ἀναγνώστας τῶν προηγουμένων κεφαλαίων ἀρκεῖ ἐν γένει νὰ εἴπωμεν ὅτι τόσον κατὰ τὸ περιεχόμενον καὶ τὸν τύπον, ὅσον καὶ κατὰ τὰ γλωσσικὰ μέσα, καὶ τὸ ὕφος, ὁ «Φαῖδρος» ὑπερτερεῖ ἀναμφισβητήτως κατὰ πολὺ τῶν μέχρι τοῦδε ἐξετασθέντων ἔργων εἰς τρόπον ὥστε καθίσταται εὐνόητον πῶς διάφοροι νεώτεροι συγγραφεῖς ἐνόμισαν ὅτι ἔπρεπε κατὰ δεκάδας μίλιαστα ἑτῶν νὰ ἀποχωρίσωσιν αὐτὸν τοῦ «Γοργία». Εἰς τοῦτο ἡμῶς, ἐξ ἄλλου, ἐναντιοῦται σειρὰ ὅλη ὄχι ὀλιγώτερον σπουδαίων λόγων οἱ ὁποῖοι, νομίζω, ἀναγκάζουσιν ἡμᾶς νὰ προτάξωμεν τὸν «Φαῖδρον» τοῦ «Θεαιτήτου» τοῦ «Φαίδωνος» τοῦ «Συμποσίου» τῆς «Πολιτείας» καὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ «Εὐθύδημου» καὶ «Κρατύλου».

Εἶνε ἀναντίρρητον ὅτι ὁ «Φαῖδρος» περιλαμβάνει πληθὺν φιλοσοφικῶν θεωριῶν, αἱ ὁποῖαι καίτοι ἐν μυθικοποιητικῇ περιβλήματι, φηάνουσι πολὺ πέραν τοῦ κύκλου τῶν προβλημάτων τῶν μέχρι τοῦδε πλησιέστερον πρὸς τὴν σωκρατικὴν φιλοσοφίαν εὐρισκομένων συγγραμμάτων. Ἐλάχιστον μέρος τούτων ὑποδεικνύεται ἀορίστως εἰς τὸν «Μένωνα» καὶ τὸν «Γοργίαν», ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἀκόμη εἰς τὴν συγκιλύπτουσαν μᾶλλον ἢ ἀποκαλύπτουσαν γλώσσαν τοῦ μυστικισμοῦ· τὸ μεγαλείτερον μέρος συναντῶμεν ἐκ νέου εἰς συγγράμματα ἀναμφισβητήτως νεώτερα πάντων τῶν μέχρι τοῦδε ἐξετασθέντων. Δύο μόνον ἐρμηνεῖαι εἶνε δυναταί: ἢ ὁ «Φαῖδρος» εἶνε νεώτερος καὶ πάντων τῶν λοιπῶν ἐκείνων συγγραμμάτων εἰς τὰ ὁποῖα ἐκτίθενται ὅμοιαι πρὸς τὰς ἐν αὐτῷ θεωρίαι ὄχι ὅμως ἐν μυθικῇ ἀλλὰ διδακτικῇ μορφῇ, φανερώς καὶ ἄνευ μυστηρίων, ὅπότε ἀνάγκη νὰ θεωρήσωμεν ταύτας ὡς πράγματι ἤδη γνωστάς παρὰ τὸν παρὰδόξον τρόπον νῆς ἐμφανίσεως αὐτῶν, τρόπον ὁ ὁποῖος εἶτε ἢ αἰτία ὅτι φαίνονται ὡς ἐνταῦθα τὸ πρῶτον ἀποκαλυπτόμενα μυστήρια· ἢ ὀφείλομεν ἀνεκδιαιστώτως νὰ παραδεχθῶμεν ἕκείνο τὸ ὁποῖον ὁ τρόπος οὗτος τῆς παρουσιάσεως αὐτῶν φαίνεται ὅτι θέλη νὰ σημάνη: ὅτι τ. ἔ. αἱ θεωρίαι αὗται δὲν ἐξετέθησαν μέχρι τοῦδε, ἢ τὸ πολὺ ὑπὸ τὸν πέπλον τοῦ μυστηρίου ἴσως μάλιστα ὀλιγώτερον διαφανοῦς ἢ ἐνταῦθα, ὅπότε ὀφείλομεν νὰ θεωρήσωμεν τὰ ἄλλα ἐκεῖνα συγγράμματα, ἐφ' ὅσον περιλαμβάνουσι τὰς αὐτὰς ἰδέας φανερώς ἐκτιθεμένας ἄνευ τῶν ἐκτάκτως δυσχερῶν καὶ εὐκόλως παραπλανουσῶν μεταφορῶν, ὡς γραφέντα μετὰ τὸν «Φαῖδρον». (Ο) Schleiermacher, ὡς γνωστόν, ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῆς δευτέρας γνώμης καὶ εἶνε μὲν βέβαιον ὅτι ἐκ ταύτης ἤχθη εἰς ἐντελῶς ἀστήρικτον χρονολογικὸν καθορισμόν, τοῦτο ὅμως δὲν ἐμποδίζει ἢ καθαρῶς πραγματικὴ παρατήρησις, ἢ ὁποῖα εἶνε δυνατὸν τελείως νὰ ἀποχωρισθῇ τοῦ ἐσφαλμένου αὐτῆς πορίσματος, νὰ δύναται πάντως νὰ ἀντιέξη εἰς αὐστηρὰν βάσανον. Τῷ ἐφάγη ὅτι ἀνεγνώρισεν ἐν τῷ «Φαίδρῳ» «πρόγραμμα» τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος ἐν τῇ διττῇ ἐννοίᾳ: προγραμματικῆς σκιαγραφίσεως τῆς φιλοσοφικῆς αὐτοῦ θεωρίας ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, καὶ προγραμματι-

κῆς δηλώσεως ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς διδασκαλίας τὸν ὁποῖον ἐσκόπει ν' ἀκολουθήσῃ, ἢ μᾶλλον, δυνάμεθα ἤδη νὰ εἰπωμεν, ὡς πρὸς τὸν χαρακτήρα τῆς σχολῆς αὐτοῦ. Νομίζω ὅτι ὁ Schleiermacher ἔχει δίκαιον καὶ ὡς πρὸς ἀμφότερα τὰ σημεῖα περισσότερον μάλιστα ἢ ὅτι ὁ ἴδιος σαφῶς ἠννόησεν ἢ ἐξεφράσθη. Ἐσφαλε μόνον διότι ἐνόμισεν ὅτι ὄφειλεν ἕνεκα τούτου νὰ θέσῃ τὸν «Φαῖδρον» εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς δράσεως τοῦ Πλάτωνος. Ὅπως οἰονδήποτε ὁ «Φαῖδρος» σημαίνει μίαν ἀρχὴν, τὴν ἀρχὴν τ. ἔ. τῆς ἐντελῶς ἰδίας, πέραν τῆς σωκρατικῆς φιλοσοφίας, αὐτοτελῶς ἐξικνουμένης δράσεως καὶ ἐρεῦνης τοῦ φιλοσόφου.

Εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἄγει ἡμᾶς πρωτίστως τυπικὸς λόγος. Ὁ «Φαῖδρος» ζητεῖ ἀποδείξιν καὶ ἐπιστήμην τόσον κατηγορηματικῶς ὅσον καὶ οἰονδήποτε ἄλλο σύγραμμα τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ περὶ ἀποδείξεων καὶ ἐπιστήμης δὲν εὐρίσκομεν σχεδὸν τίποτε ἐν αὐτῷ. Δὲν ἐπεξεργάζεται τὰς ὑπ' αὐτοῦ ὑποστηριζόμενας γνώμας ἀλλ' ἀπλῶς ἐκφέρει αὐτὰς ὡς τι δι' αὐτὸν βέβαιον, ἢ συνάγει αὐτὰς ἐξ ἄλλων προϋποθέσεων αἱ ὁποῖαι εἶνε μὲν βέβαιαι δι' αὐτὸν οὐχὶ ὅμως καὶ γενικῶς παραδεδεγμένοι, ἐν πάσει περιπτώσει δὲν ἔχει δώσει τὴν ἀπαραίτητον δι' αὐτὰς δικαιολογίαν· δὲν ἀποδεικνύει δὲ ἐξ ἄλλου ἐσφαλμένας τὰς ἀντιθέτους γνώμας ἀλλ' ἀποκρούει αὐτὰς ἀποτόμως καὶ οἶονεὶ δυσανασχετῶν ἀναφερόμενος ἀπλῶς εἰς τὰς ἑαυτοῦ γνώμας ὡς νὰ ἦσαν αὐταὶ ἐκτὸς πάσης ἀμυρισθητήσεως. Θὰ ἐπετρέπετο ἴσως τοῦτο, ἂν καὶ ὄχι χωρὶς δυσκολίαν, εἴαν αἱ ἀποδείξεις τῶν ὑπὸ συζήτησιν θεμάτων εἶχον δοθῆναι εἰς ἄλλα προγενέστερα συγγράμματα. Εἶδομεν ἄλλως τε ὅτι διὰ μίαν τοῦλάχιστον περίπτωσιν προϋποτίθεται ἡ ἐν τῇ «Γοργία» διεξαχθεῖσα ἀπόδειξις. Ἄλλ' ἀκριβῶς ὅσον ἀφορᾷ πάντα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐξέρχονται πέραν τῶν ὁρίων τῆς διδασκαλίας τοῦ Σωκράτους, ὅσον ἀφορᾷ κυρίως τὴν περὶ τῶν Ἰδεῶν θεωρίαν καὶ τὴν μετ' αὐτῆς στενῶς συνεχομένην, καὶ ἐπὶ τῆς κοσμολογίας ἐπεκτεινομένην ψυχολογίαν, ἔλλειπει καὶ ὁ ἐλάχιστος ὑπαινιγμὸς ὅτι καὶ ὡς πρὸς αὐτὰ ἔχομεν ἐνώπιόν μας πράγματα ἀλλαχοῦ ἤδη ὑποδειχθέντα· πᾶς ἀμερόληπτος κριτῆς θὰ ἔχει μᾶλλον τὴν ἐντύπωσιν ὅτι πρόκειται περὶ πραγμάτων τὰ ὁποῖα ἐνταῦθα διὰ πρώτην φορὰν ἐκφράζονται.

Εἶνε παρὰ πολὺ φυσικόν, μάλιστα σχεδὸν ἀναπόφευκτον, δι' ἕνα συγγραφέα ὁ ὁποῖος ἐπανειλημμένως πραγματεύεται περὶ τῶν αὐτῶν ἀντικειμένων, νὰ φέρῃ ἀκουσίως εἰς τὴν μνήμην δις καὶ τρις καὶ τετράκις ἴσως ἀκόμη, καθ' οἰονδήποτε τρόπον, τὰ προγενεστέρως ὑπ' αὐτοῦ ἐκτεθέντα. Ἐάν τις νομίζει ὅτι ὁ Πλάτων ἠμποδίσθη εἰς τοῦτο ὑπὸ τῆς διαλογικῆς μορφῆς, δυνάμεθα νὰ παραπέμψωμεν αὐτὸν εἰς τὰ πολυάριθμα χωρία τῶν διαλόγων τὰ ὁποῖα ἀπροκαλύπτως καὶ ἐκουσίως ἀναφέρονται εἰς προηγουμένως ἐκτεθέντα. Π. χ. ὅσον ἀφορᾷ τὴν περὶ τῶν ἰδεῶν θεωρίαν καὶ τὴν στενῶς μετ' αὐτῆς συνεχομένην θεωρίαν τῆς ἀναμνήσεως λαμβάνει τοῦτο χωρίον ἐντελῶς ἀμέσως εἰς τὸν «Φαῖδωνα» (72 E, 100 B)

ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρῶτον σημεῖον πάλιν εἰς τὴν « Πολιτείαν » (507 A B).

Καὶ εἰς αὐτὸν τὸν « Φαῖδρον » ὑπάρχουσι τοιούτου εἴδους ὑπαινιγμοὶ ἀλλὰ μόνον ὅσον ἀφορᾷ τὸν « Γοργίαν » καὶ Ἰσως καὶ τὸν « Μένωνα ». Τοῦναντίον αἱ πέραν τῆς σωκρατικῆς φιλοσοφίας ἐξικνούμεναι φιλοσοφικαὶ θεωρίαι ὁποίας ἐν ἐκθαμβωτικῇ ἀφθονίᾳ περιέχει ὁ τρίτος ἰδίως λόγος ἐκφέρονται ἐντελῶς ὡς ἀποκαλύψεις μέχρι τοῦδε ἀγνώστων μάλιστα ἀνηκούστως νέων ἀληθειῶν, εἰς τὰς ὁποίας θὰ ἔφθασε μᾶλλον δι' αὐτομάτου γνώσεως ἢ δι' αὐστηρῶν συλλογισμῶν. Ἰδίως ἡ περὶ τῶν Ἰδεῶν θεμελιώδης θεωρία, ἡ ὁποία εἰς τὸν « Φαῖδωνα » καὶ τὴν « Πολιτείαν » χαρακτηρίζεται ὡς πολλακίς συζητηθεῖσα, μάλιστα ἀποτριβεῖσα ἤδη, ἐμφανίζεται ἐνταῦθα διὰ τῶν παραδόξων λέξεων (247 C) « τὸν δ' ὑπερουράνιον τόπον οὔτε τις ὕμνησε ποὺ τῶν τῆδε ποιητῆς οὔτε ποθ' ὕμνήσει κατ' ἀξίαν ἔχει δὲ ὧδε τολμητέον γὰρ οὖν τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν ἄλλως τε καὶ περὶ ἀληθείας λέγοντα ». Δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐκφρασθῇ οὕτως ὁ Πλάτων εἰς ἐκεῖνο τὸ ὅποιον τόσον πανηγυρικῶς τῷ τρόπῳ προαγγέλλει ἦτο πρὸ πολλοῦ ἤδη γνωστὸν εἰς τὸν ἀναγνώστην, καὶ εἰς ἐπανειλημμένως εἶχεν ἤδη πραγματευθῆ αὐτὸ φανερῶς καὶ ἀμέσως ὁ συγγραφεύς, τοῦθ' ὅπερ θὰ συνέβαινε εἰς τὸν « Φαῖδρον » εἶχον προηγηθῆ ὁ « Κρατύλος », ὁ « Φαῖδων », τὸ « Συμπόσιον », κατὰ τινὰς δὲ ἀκόμη ριζοσπαστικότερας γνώμας καὶ αὐτὴ ἡ « Πολιτεία » πάντως τὰ μεσαῖα βιβλία (V—VII) αὐτῆς. Διότι ὡς νέα καὶ ἀνήκουστοι δὲν χαρακτηρίζεται ἀπλῶς καὶ μόνον ἡ ποιητικὴ περιβολή (ὡς θὰ ἠδύνατο Ἰσως νὰ ἐρμηνεύσῃ τις ὡς ἐκ τῆς πρώτης φράσεως) ἀλλὰ ἤδη αὐτὴ αὕτη ἡ ἐνταῦθα ἐκφερομένη « ἀλήθεια » ἀποκαλεῖται οὕτω (ὑπὸ τῆς δευτέρας φράσεως). Πῶς νὰ ἐννοήσωμεν τὸ τοιοῦτον εἰς τὸν « Φαῖδωνα », τὸ « Συμπόσιον » καὶ τὴν « Πολιτείαν »;

Ἄφ' ἑτέρου ὅμως ἕκαστος ἔχει βεβαίως τὸ δικαίωμα νὰ ἀπαιτήσῃ ἀπὸ ἡμῶν νὰ ἐξηγήσωμεν πῶς ἦτο δυνατόν νὰ παρουσιάσῃ ὁ Πλάτων τὰς γνώμας αὐτοῦ οὕτω ἄνευ ἀποδείξεων. Ἄλλ' ἡ ἐξήγησις αὕτη εὐρίσκεται πολὺ πλησίον, μᾶς τὴν δίδει αὐτὸς ὁ διάλογος. Διὰ τοῦ πλάσματος τῆς ἐμνεύσεως, τοῦ ἐνθουσιώδους δράματος ἠθέλησεν ὁ Πλάτων νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς ἑαυτὸν τὸ δικαίωμα νὰ ἐκθέσῃ διὰ μόνην ταύτην τὴν φορὰν τὰς γνώμας αὐτοῦ μόνον μετὰ πειθοῦς, « ἄνευ ἀνακρίσεως καὶ διδαχῆς » (ὡς αὐτολεξεῖ ἐκφράζεται ἐν 277 E). Διατὶ δὲ τοῦτο; Διότι ἀκριβῶς τοῦτο ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ συγγράμματος τὸ ὅποιον πραγματεύεται περὶ περιγραφῆς καὶ παραδόσεως, ὄχι δὲ περὶ εὐρέσεως τῆς ἀληθείας· εἶνε ὅμως ἀνάγκη, τοῦτοχρόνως, νὰ προϋποθέσῃ αὐτὰς διὰ νὰ κατορθώσῃ σαφῶς νὰ τὰς περιγράψῃ καὶ νὰ δώσῃ « παραδείγματα » αὐτῶν. Ἡ ὑπερβολικὴ ἐπίσης καταδίκη πάσης ἑγγράφου ἐκθέσεως φιλοσοφικῶν θεωριῶν συντείνει εἰς τὸ νὰ δικαιολογήσῃ αὐτὸν διὰ τὸ τυπικὸν ὑπὸς ἀκρι-

βῶς τούτου τοῦ συγγράμματος, διὰ τὰ (κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ χωρίου 276 B) ἐν εἴδει ἑορτασίμου παρατάξεως ἐκτεθειμένα, ὄχι πρὸς ἀληθῆ πρόοδον τῆς ἐπιστήμης καὶ διαλεκτικῶς ἀναπτυσσόμενα φιλοσοφήματα. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο εἶνε ἀπλῆ ἐπίδειξις, εἶνε δοκίμιον καὶ ἀπὸ ἀπόψεως τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ τ. ἔ. εἶνε πράγματι, ὡς ἠσθάνετο τοῦτο ὁ Schleiermacher, «πρόγραμμα» ἀγγελία! Ἡ ὑπόθεσις αὕτη συμβιβάζει τὰ πάντα ἐξηγεῖ ἰδίως τὸν τόσον παράδοξον τοῦτον τυπικὸν χαρακτήρα τοῦ διαλόγου ὁ ὁποῖος ἀρίσταται τελείως τῆς συνήθους μεθόδου τοῦ Πλάτωνος: τὸ διακηρύσσειν τὰς φιλοσοφικὰς θεωρίας ἄνευ τοῦ ἐλαχίστου τὸ ὁποῖον νὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ ὡς ἐπαρκῆς δικαιολογία συμφώνως πρὸς τοὺς αὐστηροὺς ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος πάντοτε, καὶ ἐνταῦθα ἀκόμη, τεθειμένους ὄρους, καὶ τὸ παρουσιάζειν αὐτὰς ταῦτοχρόνως ὡς τι ἀνηκούστως νέον, αὐτόχρομα ὡς ἀποκάλυψιν, ὡς ὄραμα. Εἶνε δύσκολον νὰ ἀρνηθῆ τις ἀποδεικτικὴν δύναμιν εἰς τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο.

Τὸ τοιοῦτον ὅμως δὲν μᾶς ἀπαλλοτρίωνει τῆς ὑποχρεώσεως νὰ ἐκθέσωμεν πῶς, δεδομένης τῆς μέχρι τοῦδε γνωστῆς εἰς ἡμᾶς πορείας τῆς ἐξελίξεως τοῦ Πλάτωνος, ἦσαν δυνατὰί, κατὰ τὸ χρονικὸν ἐκεῖνο σημεῖον, αἱ τοσοῦτον παραδόξως ἐκφερόμεναι θεωρίαι, καὶ πῶς ἄνευ διακοπῆς τινος ἐν τῇ συνεχείᾳ—καίτοι εἶνε βέβαιον ὅτι ὁ «Φαῖδρος» ἀποτελεῖ νέαν τροπὴν—ἐξακολουθοῦσι τὴν μέχρι τοῦδε ἐξέλιξιν, διότι καὶ εἰς αὐτὰς τὰς μᾶλλον μεγαλοφυεῖς διανοίας ἢ ἐξέλιξις τῶν ἰδεῶν συνειθίζει νὰ εἶνε συνεχῆς. Ἐὰν δὲν εἶνε δυνατὸν ν' ἀποδειχθῆ τοῦτο τότε βεβαίως δὲν ἐξαρκεῖ τὸ τυπικὸν ἐκεῖνο ἐπιχείρημα διὰ νὰ ἄρῃ ὀριστικῶς πάσας τὰς ἀμφιβολίας ὡς πρὸς τὴν κατὰ χρόνον θέσιν τοῦ «Φαίδρου».

Τὸ ζήτημα τοῦτο μᾶς φέρει εἰς τὴν οὐσιαστικὴν ἔρευναν τοῦ φιλοσοφικοῦ περιεχομένου τοῦ διαλόγου.

Ἡ μᾶλλον ἀπτή πρόοδος τοῦ «Φαίδρου» ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ μέχρι τοῦδε συγγράμματα καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὸν πλοῦτον αὐτοῦ εἰς φιλοσοφικὰς θεωρίας, ἔγκειται, ὡς εἴπομεν ἐν τούτῳ, ὅτι τὸ τυπικὸν μέρος τῆς φιλοσοφίας, ἀφιεμένου κατὰ μέρος τοῦ ὕλικου τ. ἔ. τοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην σχεδὸν ἀποκλειστικῶς ἠθικοῦ αὐτῆς περιεχομέου, ὡς ἠτιῶς ἐξαιρεται καὶ διὰ πρώτην φοράν ὑπὸ τὸν τίτλον «διαλεκτικῆ» χαρακτηρίζεται ὡς βᾶσις τῆς φιλοσοφίας ἐν γένει ἢ κατ' ἄλλην ἔκφρασιν ὡς ἡ ὑψίστη αὐτῆς κορυφή. Εἶνε ἡ ἀνακάλυψις τῆς Λογικῆς ὄχι μόνον ὡς αὐτοτελοῦς ἀλλὰ ταῦτοχρόνως ὡς τῆς βασικῆς φιλοσοφικῆς ἐπιστήμης. Εἶνε μὲν βέβαιον ὅτι εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἐστρέφετο τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Πλάτωνος καὶ πρὸς τὴν μορφήν τῆς ἐπιστήμης, οὐδέποτε ὅμως μέχρι τοῦδε εἶχε χαρακτηρισθῆ αὕτη ὕπως γίνεται τοῦτο ἐνταῦθα, ὡς ἴδιον ἀντικείμενον ἐπιστημονικῆς σκέψεως ἐν τῇ ὑψίστῃ σημασίᾳ τῆς λέξεως, ὡς αὕτη καθ' ἑαυτὴν ἐπιστήμη καὶ κατὰ συνέπειαν—ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἡ μορφή, ἡ μέθοδος, εἶνε ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον προσδίδει εἰς τὴν ἐπιστήμην τὸν χαρακτήρα τῆς ἐπιστήμης—ὡς ἡ

κατ' ἀνάγκην πρώτη, θεμελιώδης ἐπιστήμη. Ἰδιαιτέρως εἶνε ἀνάγκη νὰ τονισθῇ ὅτι διὰ τὸν Πλάτωνα, ἀκριβῶς ὡς διὰ τὸν Descartes καὶ τὸν Kant ἡ ἀποψη τῆς «Μεθόδου» ἀποτελεῖ τὴν ὑψίστην ἀποψιν τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἐπιστήμης ἐν γένει. Διότι πρῶτος ὁ «Φαῖδρος», ἐξαιρέσει ἀσθενοῦς τινος ἐνδείξεως ἐν τῷ «Μένωνι» (74 D), μεταχειρίζεται τὴν ἐννοίαν καὶ τὸ ὄνομα τῆς μεθόδου (270 DE, ἐπίσης 263 B· ἀξιοπαρατήρητος εἶνε ἡ σχέση τῆς μεθόδου πρὸς τὴν «τέχνην», διὰ τῆς λέξεως δὲ ταύτης διαρκῶς σημαίνεται ἐπιστήμη ἐν τῷ «Φαίδρω», καὶ ἐν τῷ «Γοργία», ὡς καὶ ἡ ἀντίθεσις πρὸς τὴν ἐμπειρίαν, τὴν τριβὴν ἢ ὁποῖα παραβάλλεται πρὸς τὸ βᾶδισμα τοῦ τυφλοῦ).

Τὸ κοσμοϊστορικὸν ὅμως ὄνομα τῆς μεθόδου τοῦ Πλάτωνος εἶνε «*Διαλεκτική*». Εἶνε μὲν βέβαιον ὅτι τὰ γενικὰ προαπαιτούμενα τῆς σοκρατικῆς «*συνομιλίας*», ἢ ὁποῖα διὰ τὸν Πλάτωνα ἐσήμαινεν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν, εἶχον ἐπανελημμένως εἰς τὰ μέχρι τοῦδε συγγράμματα ἀποτελέσει τὸ ἀντικείμενον λεπτομεροῦς συζητήσεως· ἅπαξ μάλιστα, εἰς τὸν «Μένωνα» (75 D), εἶχε γίνει χρῆσις καὶ τοῦ ἐπιρρημάτος «*διαλεκτικῶς*», ἐκεῖ ὅμως ἡ λέξις δὲν ἐσήμαινεν τίποτε περισσότερον ἢ ὅτι ἦτο ἀπαραίτητον ὁ συνομιλητὴς νὰ εἶνε ἐντελῶς ἐλεύθερος νὰ συμφωνήσῃ ἢ μὴ πρᾶγμα τὸ ὁποῖον πάντοτε ἐτονίζετο ὑπὸ τοῦ Σωκράτους ὡς ὅρος ἀπαραίτητος τῆς εἰς ἀνεύρεσιν τῆς ἀληθείας ἀποσκοπούσης συνομιλίας. Καὶ κατ' οὐσίαν δὲν ἦτο τοῦτο νέον τι, οὐδ' ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἄρου ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς νεωτερισμὸς ἀφοῦ μέχρι τοῦδε ἐγένετο διαρκῶς λόγος περὶ τῶν κανόνων τῆς «*συνομιλίας*». Ὁ «Φαῖδρος» τὸνναντίον, διὰ πρώτην φοράν καθορίζει τὰ δύο θεμελιώδη στοιχεῖα τῆς μεθόδου, τὴν σύνθεσιν καὶ τὴν ἀνάλυσιν, ὡς ἀποκαλοῦμεν αὐτὰ σήμερον, τὰ ὁποῖα ὁ Πλάτων διετήρησεν ἔκτοτε ἀμετάβλητα, κατόπιν δὲ ἀναγιγνώσκομεν τὰ ἑξῆς: «*καὶ τοὺς δυνομένους αὐτὸ δρᾶν εἰ μὲν δρθῶς ἢ μὴ προσαγορεύω, θεὸς οἶδε, καλῶ δὲ οὖν μέχρι τοῦδε διαλεκτικούς*»· τὴν ὀνομασίαν δὲ ταύτην παραδέχεται ὁ συνομιλητὴς ὡς ἐκτάκτως ἐπιτυχῆ (266 BC). Οὕτω βραδύτερον (276 E) ἀναφαίνεται ἡ *διαλεκτικὴ τέχνη* ὡς γνωστὴ πλέον ἐννοία ἐν πλήρει τῇ χαρακτηριστικῇ αὐτῆς πλατωνικῇ σημασίᾳ. Ἡ οὕτω ἐννοουμένη διαλεκτικὴ τέχνη εἶνε ἡ ἰδιάζουσα παιδεία τοῦ φιλοσόφου, εἶνε αὐτὴ ἡ φιλοσοφία κατὰ τὸ τυπικὸν αὐτῆς μέρος. Τὸ πρῶτον τῶν ἀνωτέρω χωρίων φαίνεται ἀναφερόμενον εἰς προηγούμενα παραδείγματα τῆς μεθόδου· πρόκειται κατὰ πᾶσαν πιθανότητα περὶ τοῦ ἐλεάτου Ζήνωνος τὸν ὁποῖον ὁ Ἀριστοτέλης ἀποκαλεῖ πατέρα τῆς διαλεκτικῆς τέχνης καὶ ὁ ὁποῖος παρουσιάζεται ὡς πρωταγωνιστοῦν ἐπίσης πρόσωπον ἐν τῷ «*Παρμενίδῃ*» τοῦ Πλάτωνος· ὁ «Φαῖδρος» μνημονεύει ἤδη αὐτὸν ὡς τὸν κατ' ἐξοχὴν ἀντιπρόσωπον τῆς κατηγορίας τῶν συγγραψάντων φιλοσοφικὰς πραγματείας, ἀναφέρων αὐτὸ τοῦτο τὸ σύγγραμμα τὸ ὁποῖον χρησιμεύει βραδύτερον ὡς βάσις τῶν διαλεκτικῶν ἀσκήσεων τοῦ «*Παρμενίδου*».

Ἀσφαλέστατα ἄρα δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν (τὸ συμπέρασμα δὲ τοῦτο ἐξήγαγον πρὸ πολλοῦ ὁ Ueberweg καὶ ἄλλοι) ὅτι ἀφοῦ αἱ ἐκφράσεις διαλεκτικῆ τέχνη καὶ διαλεκτικὸς τόσον ὀφθαλμοφανῶς παρουσιάζονται ἐνταῦθα ὡς νέαι ἐν τῇ ὠρισμένῃ αὐτῶν πλατωνικῇ σημασίᾳ τ. ἔ. ὡς ἅπαξ διὰ παντὸς ἰσχύοντες ὅροι τῆς λογικῆς μεθόδου τῆς συνθέσεως καὶ ἀναλύσεως, εἶνε ἀδύνατον νὰ προηγήθῃ τοῦ «Φαίδρου» ἄλλο τι σύγγραμμα ἐν τῷ ὁποίῳ νὰ γίνεται χρῆσις τῶν ἐκφράσεων τούτων, μὲ τὴν αὐτὴν ὠρισμένην σημασίαν, καὶ νὰ προῦποτίθενται αὐταὶ ὡς ἤδη γνωσταί. Τοῦτο ἰσχύει πρωτίστως διὰ τὸν «Εὐθύδημον» ὁ ὁποῖος μεταχειρίζεται (290 C) τὸν ὄρον «διαλεκτικὸς» ἐν εὐρυτάτῃ σημασίᾳ, σχεδὸν ἐν τῇ ἔννοια τῆς θεωρίας Ἐπιστήμης τῶν ἐπιστημῶν ἐν τῇ «Πολιτείᾳ», ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἐπεξηγήσεως, προφανῶς διότι θεωρεῖ τοῦτον ἤδη γνωστὸν εἰς τοὺς ἀναγνώστας· τὸ τοιοῦτον σπουδαίως βαρύνει ἐπὶ τῆς ἀποφάσεως ὡς πρὸς τὴν κατὰ χρόνον θέσιν τοῦ «Φαίδρου» δεδομένου ὅτι εἶνε ἀδύνατον, ὡς ἐκ τῆς μορφῆς καὶ τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ, νὰ θεωρηθῇ ὁ «Εὐθύδημος» ὡς ἀνήκων εἰς προκεχωρημένην ἐποχὴν τοῦ βίου τοῦ Πλάτωνος. Τὰ ἀνωτέρω δὲν ἰσχύουσι μετὰ τῆς αὐτῆς ἀνάγκης προκειμένου περὶ χωρίου τινὸς τοῦ Κρατύλου (390 C). Ἐπειδὴ ὅμως ὁ «Κρατύλος» παρουσιάζει πολλὰ τὰ κοινὰ πρὸς τὸν «Εὐθύδημον» καὶ φαίνεται ἀνήκων εἰς τὴν αὐτὴν περίου ὡς ἐκεῖνος ἐπαχὴν καίτοι μεταγενέστερος αὐτοῦ, ἔπεται ὅτι ὁποῖος παραδέχεται τὰ λεχθέντα ὅσον ἀφορᾷ τὸν «Εὐθύδημον» δύναται ἀνεκδοιάστως νὰ παραδεχθῇ ταῦτα καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὸν «Κρατύλον». Τὸ αὐτὸ ἰσχύει, τρίτον, καὶ περὶ τοῦ «Συμποσίου» τοῦ ὁποίου αἱ βαθύτεραι ἰδέαι τότε μόνον γίνονται τελείως καταληπταὶ εἰς ἡμᾶς εἰάν παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ λέξις δαιμονία «διάλεκτος» (202-203), ἡ ὁποία ὡς μέσον τι μεταξὺ θείου καὶ ἀνθρωπίνου — τοῦθ' ὅπερ ἐν τῇ διηκούσῃ τὸν διαίλογον τοῦτον ὡς καὶ τὸν «Φαίδρον» μεταφορικῇ γλώσσῃ σημαίνει: μεταξὺ Ἰδέας καὶ πείρας— ἀποτελεῖ τὸ συνδέον ἀμφοτέρω ταῦτα κατωρθοῦσα οὕτω ὅπως τὸ ὅλον συντεθῇ ἐν ἑαυτῷ εἰς ἐνότητα, ἀναφέρεται εἰς τὴν διαλεκτικὴν τέχνην τοῦ Πλάτωνος τῆς ὁποίας ἡ ὀνομασία καὶ ἡ ἔννοια προῦποτίθενται ἐν τῇ λέξει ταύτῃ ὡς γνωσταί¹. Ὅπωςδὲποτε εἶνε τοῦτο ζήτημα ἐρμηνείας· εἰάν τις προτιμᾷ νὰ μὴ εὐρίσκη τι τὸ ἰδιαίτερον εἰς τὴν λέξιν ἐκείνην βεβαίως δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἐξαναγκάσωμεν αὐτὸν εἰς τοῦτο. Ὅτι ὅμως, τέταρτον, καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ «Πολιτεία» δὲν εἰσάγει διὰ πρώτην φοράν τὴν ἔννοιαν τῆς διαλεκτικῆς ἀλλὰ ὡς πρὸ πολλοῦ γνωστὴν προῦποθέτει αὐτήν, θὰ ἀποδειχθῇ ἀμέσως.

¹. Τὴν πειστικὴν δι' ἐμὲ ταύτην ἐρμηνείαν ὀφείλω εἰς τὸ ἐξόχως λεπτόν σύγγραμμα τοῦ L. von Sybel: Plato's Symposium ein Programm der Akademie. Marburg, Elwert 1888.

Ἐν τῷ «Φαίδρω», ὡς εἶδομεν, ταυτίζεται σχεδὸν ἡ ἔννοια τῆς διαλεκτικῆς πρὸς τὴν τῆς φιλοσοφίας. Μόνον ὁ κατέχων τὴν διαλεκτικὴν μέθοδον δύναται εἰς τὸ ἐξῆς νὰ ἀποκαλεῖται ἐπαξίως φιλόσοφος, (276 ε. 278 D). Οὕτω, ὁ ὄρος οὗτος, ἀποβάλλει ἐντελῶς τὴν μέχρι τοῦδε ἀοριστίαν αὐτοῦ. Τὸν περιορισμὸν τοῦτον τοῦ τιμητικοῦ τίτλου τοῦ φιλοσόφου ἐπὶ μόνων τῶν διαλεκτικῶς ἐξησηκημένων, ἐπὶ ἐκείνων οἱ ὅποιοι κατηννόησαν τὴν σημασίαν τῆς Ἰδέας, κατ' οὐσίαν ἄρα ἐπὶ τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀναγνωριζομένων, ἐπαναλαμβάνει αὐτός ἐν ἀρχῇ τοῦ μεσαίου τμήματος τῆς «Πολιτείας» (471-484) καὶ ὑπερισπίζει ἐναντίον γενομένων ἤδη ἐπιθέσεων. Κατ' ἀνάγκην ἵα ἀνεμέροντο αἱ ἐπιθέσεις αὗται εἰς προγενέστεραν τινὶ δήλωσιν τοῦ Πλάτωνος· ἀλλὰ πλὴν τοῦ «Φαίδρου» οὐδεμία ἄλλη ὑπάρχει δήλωσις ἡ ὅποια ὡς ὄρον τῆς ἀξιόσεως ἐπὶ τοῦ τίτλου τοῦ φιλοσόφου νὰ θέτῃ ὅτι δεῖν νὰ εἶνε τις κάτοχος τῆς διαλεκτικῆς μεθόδου (276 E, τῆς μεθόδου τῶν Ἰδεῶν (277 B). Τὸ αὐτὸ δηλούμεθα ἴσως νὰ ἀναγνώσωμεν καὶ διὰ μέσου τῶν γραμμῶν τοῦ «Φαίδρου» ὅτι ὅμως δήλωσις ἐν τῇ ἐννοίᾳ ἡ ὅποια νὰ ἠδύνατο νὰ προκαλέσῃ τὰς ἐπιθέσεις ἐναντίον τῶν ὁποίων ἰμύνηται τὸ σχετικὸν ἐκτενὲς χωρίον τῆς «Πολιτείας», οὔτε ἐκεῖ οὔτε ἄλλου πουθενὰ εὑρίσκεται πλὴν ἐν τῷ «Φαίδρω» καὶ μόνον. Ἄλλως τε καὶ ἐξ αὐτοῦ ἤδη τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὅποιον εἰσάγεται, ἰδίως εἰς τὸν «Φαίδρον», ἡ χαρακτηριστικὴ αὕτη ἔννοια τοῦ φιλοσόφου, ἐνῶ ἀπ' ἐναντίας εἰς τὸν «Φαίδωνα» θεωρεῖται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὡς ἐντελῶς γνωστὴ, δικαιούμεθα ἀσφαλῶς νὰ συμπεράνομεν ὅτι μεταξὺ τῶν δύο τούτων συγγραμμάτων τὸ προγενέστερον εἶνε μᾶλλον ὁ «Φαίδρος». Ἐπιβεβαιουῦται δὲ τοῦτο καὶ ὑπὸ τῆς παρατηρήσεως ὅτι ἐν τῷ «Φαίδρω» ἡ τέχνη τῶν λόγων σημαίνει ἀκόμη, κατὰ τὴν συνήθη ἔννοιαν τῆς ἐκφράσεως ταύτης, ὡς καὶ ἐν τῷ «Γοργία» τὴν ῥητορικὴν τέχνην· ἐν τῷ «Φαίδων» τούναντίον (90 B. ε.) τὴν τέχνην τοῦ σκέπτεσθαι, τοῦ νοεῖν, αὐτὴν τὴν Λογικὴν. Ἡ σημασία αὕτη τῆς λέξεως λόγος δὲν ἀπαντᾷται συχνὰ καὶ παρ' αὐτῷ ἀκόμη τῷ Πλάτωνι, πάντως ὅμως μόνον εἰς ἔργα βραδύτερον γεγραμμένα. Ἡ ἐκφρασις ἀντικαθιστᾷ ἐντελῶς ἐν αὐτῇ ὅτι εἰς τὴν «Φαίδρον» ἀπεκαλεῖτο διαλεκτικὴ τέχνη, ὁ τ. λ. νταῖος δ' οὗτος ὄρος δὲν εὑρίσκεται εἰς τὸν «Φαίδωνα». Ἐχομεν ἄρα ἐνταῦθα πρόοδόν τινα πέραν τοῦ «Φαίδρου» μᾶλλον ἢ ἀπισθοδρομίαν ἐν συγκρίσει πρὸς αὐτόν.

Ὅσον ὁμως ἀφορᾷ τὸ περιεχόμενον τῆς διαλεκτικῆς, φαίνεται ὅτι ὁ «Φαίδρος», παρὰ τὸς τῆς ῥητῆς διατυπώσεως αὐτῆς, δὲν φθάνει σχεδὸν πέραν τῶν μέχρι τοῦδε ἐξαιρισθέντων συγγραμμάτων. Οὐδὲν προῦποθέτει ἐκ πάντων ἐκείνων τὰ ὅποια προσφέρουσιν εἰς ἡμᾶς ὁ «Θεαίτητος», ὁ «Φαίδων», τὸ «Συμπόσιον» καὶ ἡ «Πολιτεία», ἀμέτρως εὐρίσκοντα καὶ βαθύνοντα τὰ ἐν τῇ λογικῇ εὐρήματα τοῦ Σωκράτους καὶ τῶν σωκρατιζόντων συγγραμμάτων τοῦ Πλάτωνος. Εἶνε οὐχ' ἥττον δυνατόν νὰ ἴδο-

στηρίξη τις ἴσως ὅτι τινὰ ἐξ αὐτῶν προετοιμάζονται ἢ, ὡς ἐκ τῆς ἀορι-
στίας τῆς πρώτης συλλήψεως, προαγγέλλονται μακρόθεν ὑπὸ τοῦ «Φαίδρου».

Ἐντελῶς εἰς τὸ κέντρον εὐρίσκεται ἡ ἔννοια, ὁ ὀρισμός. Ἦδη ὁ
δεύτερος λόγος ἐκφράζει ἐν ὠραία περιλήψει τὴν παλαιὰν ταύτην ἀπάντη-
σιν τοῦ Σωκράτους (237 C) : «περὶ παντὸς μία ἀρχὴ τοῖς μέλλουσι κα-
λῶς βουλευέσθαι: εἰδέναι δεῖ περὶ οὗ ἂν ἦ ἡ βουλή (πρβλ. καὶ Λαχ. 185
B)· ἀμέσως δὲ μετὰ ταῦτα: τί ἐστὶν ἡ οὐσία. Ὅφειλομεν ἐν ἀμοιβαίᾳ συνεν-
νοήσει (ὁμολογίᾳ), δι' ἧς καὶ μόνῃς εὐρισκόμεθα ἐν συμφωνίᾳ πρὸς τοὺς
ἄλλους καὶ πρὸς ἡμᾶς αὐτούς, νὰ καθορίσωμεν τὴν ἔννοιαν, τὸν ὀρισμὸν
(ὄρον), οὗτον ἐστὶ τὸ πρᾶγμα, ὁποῖα ἐνέργεια, σημασία, λειτουργία (δύνα-
μις) ἀνήκει αὐτῷ, ἵνα ὡς πρὸς ταῦτα καὶ ἐν σχέσει πρὸς ταῦτα κανονί-
σωμεν τὴν πορείαν τῆς ἐρεῦνης. Ἐκάστη ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκφράσεων
ἔχει καὶ τὸ ἀνάλογον εἰς τοὺς μέχρι τοῦδε διαλόγους. Περαιτέρω ἐν 238
D, ἀναγινώσκομεν : «ὃ μὲν δὴ τυγχάνει ὄν» ὠρίσαμεν ἤδη, (ὃ τυγχά-
νει ὄν; περιγραφικὴ ἔκφρασις πολὺ ἀγαπητὴ εἰς τὸν Πλάτωνα μὴ μετα-
βάλλουσα τὴν ἔννοιαν, ἀντὶ τοῦ ὃ ἐστὶ τὴν ὁποῖαν εὕρομεν ἤδη ἐν τῷ
«Μένωνι») ἐν σχέσει δὲ πρὸς ταῦτα ἐξετάσωμεν ἤδη τὰ περαιτέρω. Καὶ
ἐν 239 D : ἀφοῦ ὠρίσαμεν τοῦτο ὡς κύριον σημεῖον ἅς στραφῶμεν ἤδη
πρὸς ἕτερον σημεῖον. Οὕτω ἐν 245 E καθορίζεται ἡ οὐσία καὶ ἡ ἔννοια
(οὐσία, λόγος) ἔπειτα ἐν τῇ αὐτῇ σημασίᾳ ἡ φύσις τῆς ψυχῆς. Κατὰ δὲ
τὸ χωρίον 249 B τὸ διακριτικὸν μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ ζώου
εἶπε τὸ «ξυνιέναι τὸ κατ' εἶδος λεγόμενον (τὴν ἔννοιαν), ἐκ πολλῶν ἰδὸν
αἰσθησέων εἰς ἓν λογισμῷ ξυναιρούμενον. (ἐτυμολογικὸν λογοπαίγνιον
εἰς τὸ ὁποῖον τὸ : ξυνιέναι = ἐννοεῖν ἐρμηνεύεται ὡς ξύν—ιέναι ἐν τῇ
ἐνότητι τῆς συνειδήσεως).

Ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν εἰς τὰ προηγούμενα συγγράμματα, καὶ ἰδίως
εἰς τὸν «Μένωνα», ἐπανειλημμένως τονισθεῖσαν σύνδεσιν τῶν πολλῶν
ἐν τῇ ἐνότητι τῆς ἔννοιας, οὐδὲν τὸ νέον εὐρίσκομεν ἕως τώρα, οὔτε ὄσον
ἀφορᾷ αὐτὸ τὸ ζήτημα, οὔτε ὄσον ἀφορᾷ τὴν ἔκφρασιν. Αὐτὸ τοῦτο ὁμως
ἀμέσως κατόπιν καὶ χωρὶς νὰ μεσολαβήσῃ τι ἀφομοιούται πρὸς τὴν ἀνά-
μνησιν τοῦ ἐν τῷ νοητῷ κόσμῳ ποτὲ δραθέντος ἀληθοῦς εἶναι. Καὶ
ἂν ἀκόμη ἐν τῇ ὑπερβολικῇ ταύτῃ ἐκφράσει ὑποκρύπτεται βαθύτερα τις
ἔννοια, —ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου θὰ ἐπανέλθωμεν πάλιν συντόμως—πρὸς
τὸ παρόν, οὐχ ἦττον, δὲν φαίνεται ἡ ἀπλὴ αὕτη ἀφομοίωσις νὰ σημαί-
νῃ ἄλλο τι ἢ τὸ πρὸ πολλοῦ γνωστὸν : τὸν ὀρισμὸν. Τοῦτο μόνον
ἄλλως τε, καθίσταται φανερόν καὶ ἐκ τῆς ἐπακολουθούσης πεζῆς ἐπεξη-
γήσεως τῶν ὑπιπετῶν μεταφορῶν τοῦ τρίτου λόγου (265 ε), διότι κατὰ
τὸ εἰρημένον χωρίον, ἀπὸ ὀλόκληρον τοῦτον τὸν σχεδὸν ὡς ἀπλοῦν ἀστεϊ-
σμὸν ἐγκαταλειπόμενον «μυθικὸν ὕμνον» (265 C), ἀνάγκη πρὸ παντὸς νὰ
διατηρήσωμεν μόνον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀκριβῶς ὀρίζεται ἐνταῦθα, ὅτι ἀπο-
τελεῖ τὰ δύο οὐσιωδῶς συναφῆ στοιχεῖα τῆς διαλεκτικῆς μεθόδου: πρῶτον

«να περιλαμβάνωμεν εἰς μίαν Ἰδέαν («εἰς μίαν τε ιδέαν συναρῶντα ἄγειν») τὰ πολλαχῶς διεσπαρμένα καὶ καταστήσωμεν οὕτω διὰ τοῦ ὀρισμοῦ φανερόν ὅ,τι ἐκάστοτε θέλομεν νὰ διδάξωμεν, ὡς πρὸ ὀλίγου ὠρίσαμεν, «τὶ εἶνε ὁ ἔρως» (ὁ ἔστιν, ὁμοίως 238 D, καὶ 262 B: ὁ ἔστιν ἕκαστον τῶν ὄντων) ἐπὶ τούτου στηρίζεται ἡ πειστικότης καὶ ἡ μεθ' ἑαυτοῦ συμφωνία τοῦ λόγου· πάντα ταῦτα ὁμοιάζουσι εἰς τὸ ἄνω χωρίον 247 C. Τὸ ἕτερον στοιχεῖον τῆς μεθόδου εἶνε τὸ ἀντίθετον τῆς ἐνώσεως: ὁ χωρισμός, ἡ διαίρεσις εἰς εἶδη, «κατὰ τὴν φυσικὴν διάταξιν τοῦ ἀντικειμένου», διὰ τῆς ὁποίας ἡ μία «κοινὴ» ἔννοια διαιρεῖται πρῶτον μὲν εἰς δύο, ἐκάστη τούτων πάλιν εἰς ἑτέρας δύο καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς (ὡς ἐκφραζέται ἐν γένει τὸ χωρίον 277 B) μέχρι τοῦ «ἀτμήτου» Πρβλ 263 B «δεῖ ταῦτα ὁδῶ διηρησθῆαι» καὶ νὰ προσπαθῶμεν νὰ εὑρωμεν τὸν «χωρακτῆρα», τὸ διακριτικὸν σημεῖον, ἐκάστου τῶν δύο εἰδῶν. Τὰ δύο ταῦτα στοιχεῖα τῆς μεθόδου καθορίζονται, μετὰ ταῦτα, διὰ τῶν ὄρων **συναγωγὴ καὶ διαίρεσις**, ὡς κοινὸν δὲ αὐτῶν σημεῖον, ἀρρήκτως συνδέον ταῦτα, ἐξαίρεται τὸ ὅτι εἴμεθα ἱκανοὶ νὰ ἀντιληφθῶμεν ὡς ἓν καὶ ὡς πολλὰ ὅ,τι ἔχει τὴν ἀπαιτουμένην πρὸς τοῦτο φύσιν. Ὅμοίως εἰς τὴν ἀνακεφαλαίωσιν 273 B «καὶ κατ' εἶδη τε διαιρεῖσθαι τὰ ὄντα καὶ μιᾷ ιδέᾳ δυνατὸς ἢ κατ' ἓν ἕκαστον περιλαμβάνειν» ἢ μὲ τὴν αὐτὴν σημασίαν 277 B: «κατ' αὐτὸ τὸ πᾶν ὀρίζεσθαι» καὶ «ὀρισάμενος τε πάλιν κατ' εἶδη μέχρι τοῦ ἀτμήτου τέμνειν».

Μέχρι τοῦ σημείου τούτου εἶχον φθάσει κατ' οὐσίαν πάντα τὰ προηγηθέντα συγγράμματα. Ὁ μὲν «Μένων» εἶχεν ἰσχυρῶς ἐξάρει τὴν ἔννοιαν ὡς ἐνότητα τῶν πολλῶν, καὶ εἶχεν ἐρμηνεύσει αὐτὴν διδασκαλῶς ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς «μεθόδου», ὁ δὲ «Γοργίας» μὲ ὄχι ὀλιγώτερον ὀρισμένην συνείδησιν τῆς λογικῆς εἶχε πραγματευθῆ περὶ τῆς διαίρεσεως. Τὸν τελευταῖον τοῦτον διάλογον ἐνθυμούμεθα ὅταν βλέπομεν τὰς δύο ἐκείνας συναφεῖς μεθόδους νὰ διακρίνωσιν ἐπανειλημμένως τὴν ἐπιστημονικὴν ἐνέργειαν ἀπὸ τὴν μὴ ἐπιστημονικὴν τοιαύτην, διὰ τῶν μετὰ τοσαύτης ἐπιμονῆς εἰσαγομένων ὄρων τῆς **τέχνης** (=ἐπιστημονικὴ γνώσις) καὶ **ἐμπειρίας** (=ἀξέστου, μὴ ἐπιστημονικῆς πείρας) ἢ **ἀτέχνου τριβῆς** (=μὴ ἐπιστημονικῆς ἔξεως). Οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ, ἐκτὸς τῶν δύο τούτων συγγραμμάτων, πρωταγωνιστεῖ τόσον ἡ ἀντίθεσις αὕτη. Οὕτω κατὰ πρῶτον τὸ χωρίον 260 E τὸ ὁποῖον δυσκόλως δύναται τις νὰ ἀρνηθῆ ὅτι ἐκ προθέσεως ἀναφέρεται εἰς τὸν «Γοργίαν», ἔπειτα πάλιν τὸ 270 B κατὰ τὸ ὁποῖον ἔργον τῆς «τέχνης» ἰδίως εἶνε ἡ γνώσις τῆς **φύσεως** τοῦ ἀντικειμένου ἢ τῆς **οὐσίας τῆς φύσεως** (270 C) ἢ τῆς **δυνάμεως**, τοῦ ἐνεργεῖν καὶ πάσχειν (πρβλ. 245 C) ἢ τῆς **αἰτίας** αὐτοῦ (270—271). Ἡ «μέθοδος» ἡ ὁποία δὲν θὰ ἐκέκτητο τ' ἀνωτέρω στοιχεῖα θὰ ὁμοιάζε παρὸς τὸ βῆδισμα τυφλοῦ (270 E). Ἀλλὰ καὶ ἡ διαρκὴς ἀντιπαράθεσις τῆς ἀληθείας καὶ τῆς φαινομενικότητος (260 A C, 262 A. ε., 267 A, 272 D ε., 274